

***АФАНАС'ЄВА Дар'я,**
курсант 406 навчального взводу факультету
№1 Донецького державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

***КРУШЕНИЦЬКИЙ Андрій,**
т.в.о. завідувача кафедри кримінального
процесу та криміналістики факультету №1
Донецького державного університету
внутрішніх справ, капітан поліції
Кропивницький, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Ведення активних бойових дій, зумовлюють виникнення проблем на етапі здійснення досудового розслідування, зокрема щодо: особливостей проведення окремих процесуальних дій (зокрема, дистанційний доп свідків, огляд та збереження інформації з відкритих джерел), прийняття та оформлення процесуальних рішень (у тому числі щодо доступу до суду), здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного зміна строків розслідування такої категорії справ (не мають спливати щонайменше до деокупації територій, де вчинено злочин). На першому етапі відновлення кримінальної юстиції на звільнених територіях вельми актуальним питанням є поновлення кримінальних проваджень, які в силу різних причин не закінчені та були залишені в захоплених окупантами приміщеннях. Тож, у процесі поновлення функціонування органів правопорядку на деокупованих територіях (за умови проведення повного зачищення територій від противника, розмінування всієї прилеглої місцевості та після того як буде здійснено відповідні поліцейські та контррозвідувальні заходи) крім слідчо-оперативних груп мають бути створені спеціальні інвентаризаційні комісії, до складу яких можуть входити працівники органів прокуратури (процесуальні керівники), керівники органів досудового розслідування (їх заступники), представники органів Державного бюро розслідувань (далі – ДБР), працівники підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення та режимно-секретних відділів. Після створення зазначеної комісії відразу має бути встановлений та погоджений порядок, строки, форма і дата доповіді про результати проведення інвентаризації всіх тих матеріалів, які імовірно будуть виявлені у зачищених приміщеннях відділів поліції, у тому числі у місцях колишнього розташування «органів правопорядку» окупаційної влади, які виконували поліцейські функції на момент окупації. Як свідчить практика, такими розташуваннями зазвичай є будівлі захоплених районних відділів поліції та Служби безпеки України (далі – СБУ).

Так, 27 липня 2022 року Верховна Рада України проголосувала в цілому за проєкт Закону України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану”. З метою забезпечення оперативного та ефективності розслідування злочинів в умовах воєнного стану, та особливо в районах проведення активних бойових дій або максимально наближених до них територіях, слід внести відповідні зміни до статей 238, 241, 615 КПК України, щодо визначення порядку видачі трупу, освідування особи, затримання осіб, обрання або продовження строку тримання під вартою.

Так, проєкт № 7370 пропонує кілька нововведень до кримінального процесуального законодавства:

- вводить в якості сторони кримінального провадження особу, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, - фактично закон намагається врегулювати ситуацію, коли під час досудового розслідування було зібрано докази, які були достатніми для повідомлення особі про підозру, проте цього не було зроблено через її смерть, надаючи правовий статус таким особам, у тому числі відновно можливості мати захисника;

- надає повноваження слідчому або прокурору у межах кримінальних проваджень, які здійснюються в умовах воєнного стану (у порядку статті 615 Кримінального процесуального кодексу України), надавати письмовий дозвіл на видачу трупа після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причин смерті;

- внести доповнення до порядку проведення освідування особи в частині можливості проведення огляду одягу особи, в якому вона перебуває, його добровільного проходження та проведення відповідної слідчої дії особою тієї ж статі що і особа, освідування якої проводиться;

- додати в якості підстави для закриття кримінального провадження до статті 284 Кримінального процесуального кодексу України смерть особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;

- змінити перелік повноважень, які може виконувати керівник органу прокуратури замість слідчого судді в умовах воєнного стану за пунктом 2 частини 1 статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (пропонується обмежити до передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245, 248, 250 та 294 Кодексу);

- зменшити строк для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі в умовах воєнного стану до сорока восьми годин;

- змінено територіальну юрисдикцію суду, який розглядає під час воєнного стану обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи

від кримінальної відповідальності на суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - судом, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що закінчив досудове розслідування, або іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством;

- надання можливості суду в умовах дії воєнного стану після складання та підписання повного тексту вироку обмежитися проголошенням його резолютивної частини з обов'язковим врученням учасникам судового провадження повного тексту вироку в день його проголошення. [1]

Наступним актуальним питанням для відновлення кримінальної юстиції на звільнених територіях є проведення перевірок щодо причин смерті людей, померлих у часи окупації. За заявою голови Національної поліції України Ігоря Клименка на деокупованій території Харківської області виявлено тіла майже 50 загиблих цивільних осіб, а також місця масового поховання з орієнтовною кількістю 445 могил, у багатьох з яких виявлені тіла, одягнені у військовий однострій та знаками розрізнення збройних формувань України [1]. За дорученням керівництва МВС до вказаних місць уже спрямовано 10 мобільних лабораторій біологічних досліджень. Однак, на наш погляд, враховуючи масштабність усіх цих заходів, мають бути створені спеціальні групи, до складу яких входитимуть як працівники органів до судового розслідування, прокуратури, експертних установ, так і особи, які діють у відповідності з постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 року № 698 «Про деякі питання забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України». Йдеться про спеціальні групи осіб, які виконують гуманітарну місію, спрямовану на вилучення тіл (останків) осіб, померлих (загиблих) у зв'язку із збройною агресією проти України. До складу таких спеціальних груп в якості факультативних учасників можуть входити компетентні суб'єкти – уповноважені особи місцевих адміністрацій, органів місцевого самоврядування, Міноборони, Збройних Сил, Національної гвардії, Національної поліції, ДСНС, МОЗ, СБУ (за згодою), органів прокуратури (за згодою), а також за згодою – експертних (медичних) служб, громадських і релігійних об'єднань, благодійних організацій, міжнародних гуманітарних організацій [2].

Враховуючи викладене, ми спробували розглянути важливі аспекти реінтеграції деокупованих територій в правове поле України. Зазначене потребує ретельного обговорення як науковою спільнотою, так і практиками. Нагальним у цьому напрямку є побудова ефективних алгоритмів, втілення всіх можливих дієвих механізмів, розробка належних рекомендацій для органів правопорядку та правосуддя, що неможливо здійснити без адаптації чинної нормативно-правової бази України шляхом запровадження нових законодавчих ініціатив. Переконані, якісне проведення комплексу заходів в

частині відновлення кримінальної юстиції на звільнених територіях стимулюватиме їх постконфліктне будівництво.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39586> (дата звернення 03.10.2023)

2. Деякі питання забезпечення вилучення, передачі репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 року № 698. URL <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата заернення 03.10.2023)